

L'aua da Schons e neta a stgeta da 30 ons annà

La sonda passada àn igls da Schons festivo igls 30 ons da lur saranera ad inauguro egn nov bietg anex.

Egn grànd pievel da feasta à priu l'ocasiun da far part da las visitas guidadas a da prender investa agl funcziunamaint da la saranera.

Fetg bleara gliued à s'interessu par vagnir manada tras la seranera a da vagnir infurmada sur da quella.

Igl saraner Domenig Gustin e cuntaint cun la prestaziun da la saranera.

FOTOS BARTOLOME TSCHARNER

BARTOLOME TSCHARNER/FMR

Peider Michael, digl matg annà parsura digl consorzi da la saranera Val Schons, à banavanto sonda passada la raspada numerusa, angraztgànd agl sieus pled agl saraner Domenig Gustin ad agls seas gidànters Georg Heinz a Christian Spring, ad agls cunspastants Richard Mani, Markus Steiner, Mattia Mani a Peter Baumann. Mo igl sieus angraztgamaint spezial à'l drizo a Gian Catrina c'èara sto parsura da que consorzi durànt 18 ons ad agl anteriur president Hansjürg Jenny.

Nov post da rimnar cadavers

Gian Catrina eri betga me egn parsura angascho durànt quels ons, mo el vegi ear mess a strada da maniera savievla igl schlargiamaint da la saranera cuagl post da rimnar cadavers c'è ear vagnieu inauguro cun quella caschiun. Da quel po vagnir fatg diever davent da gievgia proxima. Quegl e egn andrez modern ca coresponde a tutas prescripziuns higienicas. «Ple navànt e'l digitaliso completameing. Cur c'igl barcùn da deponer cadavers vean aviert, survean igl magnafatschenda egn signal», declara Peider Michael. «Agl local e'gl cameras termicas ca surveglian ad

inditgeschan la temperatura.» Quella stotgi amputar dus gros, aschunta Domenig Gustin, igl magnafatschenda da la saranera. Ign dastgi betga schalantar igls animals parveia digl transport. Ear igl andrez d'ordafora porscha tutas cumadevladas sco egn tgaret da transport, aua a pressiuun par Schubargear, mieds da desinfitgear, egn begliet cun aua tgòlda etc. Agl local prinzipal K1 satgatan quater cuntaniders par deponer igls cadavers c'en betga ple greav ca 70 kg. Quegl tànschi pigl basegns an Schons, manegia Peider Michael, manzunànd c'ad Andeer vagnevi duvro egn antoca dus ad eanda. Dasperas e la stànza K3. Là vignan deponidas peals d'animals ca vignan elavuradas da fatschendas. Ear que andrez e egn ovra cuminevle digls vaschinadis da Schons, mo ear igls da Farera a d'Avras pon far diever digl deposit a la Pünt da Tgiern, parquegl c'igls ezs disponan betga d'agens andrezs. Igl post da rimnar cadavers vean svido a tarschino mintg'eanda. Igl bietg vean a caschunar custs da var 600'000 fràncs. Igl quent final e anc betga fatg.

30 ons saranera Val Schons

Dantant ear igl sarimmo egn pulita raspada par far part da la guidada digl

saraner Domenig Gustin c'è magnafatschenda digl matg digl on passo annà. El à antruvido igls visitaders da maniera cumpetenta an la materia ad agls prozeders tutaveia betga sempels d'antalir. «Gl'amprem mumaint e'gl sto egn massa infurmaziuns an egn'eada», aschunta igl anteriur mecanist ca lavura agl pensum d'80%. Egn gi ad eanda vigli el anc luvrar agl mastregn oriund. Dantant fa'l la scolaziun par obtaner igl diplom federal da saraner. «A mei ple quella lavur. Jou sund fetg cuntaint a qua ad jou midass mena», gi el tut incanto, antrànd agl luvratori. Là palenda egn rimnada d'objects ca sacatavan an l'aua da canalisaziun: uras, nezas da far la barba, blears tar-magls. Mo la tualeta vigni ear savens duvrada par dischmeter magliaretschs, quegl cunstateschi el surtut suainter las tschaveras prinzipalas.

Dantant statan las visitas avànt las tres butschidas: la butschida par saraner primara (160 m³), noua ca las parts organicas vignan alontanadas, la butschida activànta (247 m³), noua c'igl vean aschunto bacterias par scumponer la belma, a sco davosa la butschida secundara (300 m³), danunder ca la davosa belma vean separada ad ear manada agl

mantunader (290 m³) ad an la schmarfatschera (225 m³). Là vean la belma scaldada a 38°. Leza produtgescha gas ca vean duvro par scaldar a far egn part digl curaint duvro (15 kW).

La finala e'gl tuta belma ca vean manada agl spessader, noua c'igl vean extratg 30% da l'aua. La materia dira sorta alura an egn bagnola. Tuta belma, var 160 t ad on, vean transportada a Cuir, noua c'ella vean setgantada par ulterius 70%. La finala searva la belma da Schons par scaldar igls furns da la fabrica da zement a Vaz Sut, sco ca Peider Michael fa saver. A Domenig Gustin furnescha anc ampo zefras. An la saranera Val Schons aintran var 380'000 m³ aua pearsa ad on. Agl rasti restan radund 6000 kg rumient, 8 m³ sablùn a materia grassa a 830 m³ belma liquida. Mo an la saranera Val Schons vean ear purifitgieu aua pearsas dad Avras a las Fare-ras ca disponan me da pintgas saraneras mecanicas digl tip «Emserbrunnen». «Da quellas dev'igl an prest tutas vischinàncas da Schons, suainter ca las ovras electricas Ragn posteriur earan biageadas», sa Gian Catrina da gir. Mo digls ons 80 anvei vasev'ign, ca quellas saraneras erian betga ple agl cass da sa-

ranar l'aua pearsa, dantant tschufar-gneada cun mieds da lavar a chemicalias.

Igls marets dad Eduard Klucker

Agl deuto d'alura Eduard Klucker, barmier, segi d'angraztgear, c'igls vaschinadis da Schons vegian sacunvagnieu da biagear egn saranera cuminevle a la Pünt da Tgiern dafor Ziràn. Las lingias par la ret da las aua pearsa earan vagnidas planisadas digl biro Ziörjen d'Andeer. Igl giuven inschignier Hansjürg Jenny acumpagneava alura quellas lavurs. «La ple grànda sfida par nus e stada da planisar la lingia or d'Andeer a Ziràn, ascheia c'ella vegi pendenza, sainza stuer pumpars», sargorda Hansjürg Jenny. «Partge pumpas en adigna sutamessas a disturbis.» Quegl gis segi gartagieu stupent, cunstatescha Domenig Gustin c'è controllo igls conducts agl curs da questa parmavera. Quels tegnian var 80 ons, manegia Jenny a concluda: «Nus stagn gir oz, ca nus Schubargiagn la noss'aua tschufa tanor las ple novas normas c'igl dat.»

Oravànt en alura resunadas las melodeias popularas sunadas da la capela digls «Frars Cantieni» ad igl fread da liongias barsadas à sadaraso sur la plaza da feasta.

Preschantaziun digl cudesch «Sempverd» an sutsilvan

Gliendasgis, igls 2 d'october 2023, à giu liac an la tgea da scola a Donat la preschantaziun digl cudesch «Sempverd», c'igl dat ussa ear an sutsilvan.

Igls sculars a las scularas àn anvido ad egn prelecziun a fatg egn'investa cun egn'atura, avànt ca survir egn aperitiv.

SIMONA BEELI/FMR

L'atmosfera eara gea plagn a tensiuun ad ign eara spir marveglias, cura c'igls sculars a las scularas an la tgea da scola a Donat àn banavanto igls giasts curt suainter marendà. La tschentg- a sisavla classa àn preschanto gliendasgis, igls 2 d'october 2023 las duas auturas digl cudesch «Sempverd», c'igl dat ussa ear an sutsilvan. Senaquegl en vagnidas preligidas sequenzas captivàntas, c'igls auditurs àn savundo, c'ign vess udieu dar giobass egn guila. An moda exzelenta àn igls unfànts giujea cun la vusch, ligiànd lur part preferida. Alura e'gl vagnieu cuntinuo cun amparadas betga mains interessàntas, ad egn da las duas auturs digl cudesch, Simona Demarmels, c'èara preschainta.

Senaquegl à Gierina Michael, surmestra da l'amprema- a savunda classa a co-presidenta da la URGC, exprimieu igl angraztgamaint a tut igls colavuratur a surtut agls sculars ad a las scularas par la grànda lavur a lur angaschi. Tier igl program tutgeva ear egn aperitiv gustus, preparo da l'amprema antocen la quarta classa. Cun conversaziuns a

Intervista cun Simona Demarmels, egn da las auturas digl cudesch.

FOTO MATHIAS KUNFERMANN

star da cumpagneia à igl suaintermezgi cato egn beala fegn.

Igl roman plagn avanturas

«Sempverd» e egn roman da fantaseia a tracta d'egn buab, c'è da passarar sias vacanzas se d'ap cun igls geniturs ad igl

sieus tgàn. La lungureala mida ad egn'aventura, suainter c'igl tgàn Cookie va a tgatscha d'egna muntaneala. Las auturas Simona Demarmels ad Anna Negrini, barmiera, àn scret l'istorgia durànt igls ons 2015 a 2016 sco lavur da diplom agl rom da lur scolaziun da

surmestras primaras. An tearma d'egn miez on àn ellas rimmo ideias a scret igl cudesch an surmiran. Igls maletgs unics darivan digl ilustratur liber Jon Bischoff. Edieu à igl cudesch la Chasa Editura Rumantscha. La translaziun par sutsilvana e vagnida fatga da Johann Clopath

a quella versiun e da cumprar davent dad uss.

Intervista cun egn da las auturas

Durant l'intervisa cun l'atura Simona Demarmels e igl publicum vagnieu a saver trànter oter igls motivs par igl cuntegn, las greaveztgas a tips par scriver sez egn cudesch. «Ligier à adigna fatg part da mia veta», manzuna l'atura, «a cura ca veva da scriver egn lavur par igl mieus studi, eara la dezisiun da scriver egn cudesch fatga dabot.» Ear igl gener digl cudesch nunusito, peia egn roman da fantaseia, à sia raschiun, numnadameing declara ella, c'ella segi egn grànda amatura da Harry Potter. La sfida da scriver egn'istorgia an duas vegi samusso sco grànda schànza. Tier blocadas da scriver savevani ascheia gidar anavànt l'egna l'otra. Sco punct final dat Simona Demarmels a tuts sen veia: «Scha tei as gust da scriver egn cudesch, alura targegna betg a fe!»

Remartga redacziunala: L'atura da quest arte-tgel Simona Beeli, studenta da la SAPGR, sacatava que gi agl practicum an la scola a Donat.